

## ANALYTICAL ROLE OF BARDAK'S WORK IN INCREASING THE SCIENTIFIC AND SPIRITUAL POWER OF YOUTH

**Akhmatkhanova Munavvar Azamjon qizi,**

1st year student of the 123rd group of the 1st pediatric and folk medicine faculty of the Tashkent Pediatric Medical Institute +998996495800 [ahmadhanova18@gmail.com](mailto:ahmadhanova18@gmail.com)

**Isomiddinov Alijon Olimjon oglu,**

1st year student of the 315th group of the 1st faculty of pediatrics and folk medicine of the Tashkent Pediatric Medical Institute  
+99891 134 28 28

**Annotation:** The article discusses the scientific, spiritual and educational significance of the study of Berdak's epics in the literature of the Karakalpak people.

**Keywords:** Nationalism, justice, depravity, truth

## YOSHLARNING ILMIY VA MA'NAVIY SALOHIYATINI OSHIRISHDA BERDAQ ASARLARINING TAHLILIIY O'RNI

**Toshkent pediatriya tibbiyot institutining**

1-pediatriya va xalq tabobati fakulteti 1-kurs 123-guruh talabasi Axmatxonova Munavvar A'zamjon qizi  
+998996495800 [ahmadhanova18@gmail.com](mailto:ahmadhanova18@gmail.com)

**Isomiddinov Alijon Olimjon o'g'li**

Toshkent pediatriya tibbiyot institutining 1-pediatriya va xalq tabobati fakulteti 1-kurs 315-guruh talabasi  
+99891 134 28 28

**Annotatsiya:** *Maqolada* Qoraqalpoq xalqi adabiyotida Berdaqning dostonlarini o'rganishning ilmiy va ma'naviy, tarbiyaviy ahamiyati haqida fikr mulohaza yuritiladi.

**Kalit so'zlar:** xalqparvarlik, adolat, razolat, haqiqat.

Qoraqalpoq xalqi adabiyoti tarixda juda murakkab jarayonni bosib o'tgan adib Berdaq serqirra ijod qilgan vakillaridan hisoblanadi. Asosan, ko'chmanchilik asosida chorvachilik bilan shug'ullangan qoraqalpoqlar uzoq asrlik hayotini jabru-sitamlarni boshidan kechirdi. Ular goh Buxoro, goh Xiva xonliklari tarkibiga kirgan joylarda istiqomat qilgan. O'zlarining milliy davlatlari faqat XX asrdagina vujudga keldi. Qoraqalpoq xalqining yozuviga asosan XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ega bo'lgan edi. Shuning uchun ularning adabiyoti tarixi asosan xalq og'zaki ijodi janrlari bilan bo'lgan ertak, qo'shiq va dostonlardan iboratdir. Qoraqalpoq xalqining "Qirq qiz", "Alpomish", "Er qo'shay", "Mast podsho", "Shahriyor" singari dostonlari xalq orasida juda mashhur bo'lib qoraqalpoq xalqining og'zaki ijodi boyligidan dalolatdir. Qolaversa o'zbek adabiyotining O'rta Osiyo xalqlari og'zaki ijodida mashhur bo'lgan "Oshiq G'arib", "Yusuf va Zulayxo", "Oshiq Xamro", "Toxir va Zuxro", "Yusuf Ahmad" kabi dostonlar ham qoraqalpoq xalqi orasida keng tarqalgan. Adabiyotimizdagi bu dostonlarning deyarli barchasida vatanparvarlik, xalqparvarlik talqinlari yetakchi o'rinni egallaydi. Bu g'oya ayniqsa "Qirq qiz" dostonida ko'zga yaqqol tashlanadi. Dostonda hikoya qilinishicha, sarkarda Guloyim qirq qiz va xalq bilan birgalikda Eron shohi Nodirshohga hamda qalmoq xoni Surtayga qarshi jang qilib, mardlik va qahramonlik namunasini ko'rsatadilar.

Qoraqalpoq xalq og'zaki ijodida turli mavzudagi qo'shiqlar ko'p uchraydi. Shulardan eng ko'p tarqalgani «jaydari qo'shiq» deb ataladigan turidir. Bu qo'shiqlar xalq hayotining turli tomonlarini qamrab olgan bo'lib, sodda, tushunarli qilib aytilgan. Ayniqsa yoshlar orasida ko'proq tarqalgan bo'lib, unda sevgi – muhabbat mavzusi yetakchilik qiladi. Yuqoridagi kabi yuksak shakldagi vatanparvarlik va xalqqa xizmat

qilish kabi yuksak mavzudagi ijodni qoraqalpoqning buyuk yozuvchisi bo'lgan Berdaq ijodida ham kuzatish mumkin.

Berdaq "Ahmoq podsho" nomli dostonida zolim xonlarni qattiq tanqid ostiga olib adolatsiz xonlarni va beklarni qoralaydi. "Ahmoq podsho" asari orqali qoraqalpoq xalqining barcha muammolarini va butun dunyodagi insoniylik tushunchalari bo'lgan vatanparvarlik, adolatlilik, kabi g'oyalarni yoritib bergan.

Asarning mazmuni quyidagicha: Asarda podsho uzoq vaqt farzand ko'rmaydi. Keyin uning Gulim ismli xotini qizli bo'ladi. Podsho esa bundan g'azablanib, xotini va qizini yo'q qilishni buyuradi. Dono cho'ri ayol Zoraning tadbirkorligi tufayli Gulim va Gulzor omon qoladi. Podshoning qizi Gulzor ulg'aygach, otasini borib ko'radi. Ahmoq podsho esa o'z qiziga oshiq bo'lib qoladi. Qizi podsho taklifini rad etgach, uni itlarga talatib o'ldirishni buyuradi. Eng vahshiy itlar ham qizga yaqinlashmaydi. Aksincha, itlar tilga kirib, podshoni qarg'aydi. Gulzor uzoq vaqt podsho ko'zidan yashirinish maqsadida o'rmonga chiqib yashay boshlaydi. Keyin esa kelib Ahmoq podshoni o'ldiradi.

Asarning mazmunidan ham ko'rinib turibdiki, xalq boshiga kelayotgan kulfatlarga Ahmoq podshoga o'xshash zolim va benomus hukmdorlar sababchi ekanligi, hatto o'z qilmishidan afsuslanmaydigan zolimlar xorlikda o'lishi bilan yakunlanadi. Xullas, qoraqalpoq xalq mumtoz adabiyoti kechroq yozma adabiyotga ega bo'lgan bo'lsada, unda xalq hayotini haqqoniy aks ettiruvchi bir qancha asarlar yaratildi. Qoraqalpoq adabiyotining paydo bo'lishi va shakllanishiga Berdaq munosib hissa qo'shgan adib hisoblanadi. Ko'pgina qo'shiqlar, latifalar, masallar, ertaklar, dostonlar qoraqalpoq xalqi shoirlari tomonidan kuyga solinib ijro etilishida ham Berdaqning o'rni beqiyosdir.

Xalq shoiri ham san'atkor, ham yozuvchi sifatida mashhur bo'lgan Berdaq doimo xalq hurmatida bo'lgan. Ikkinchidan, qoraqalpoq yozma adabiyotining shakllanishida bevosita o'zbek adabiyotining roli katta bo'lgan. O'zbek xalqi bilan yonma-yon yashagan qoraqalpoq xalqi madaniyatining vakillaridan bo'lgan Berdaq ham Buxoro va Xiva madrasalarida o'qigani boradi, ammo iqtisodiy va siyosiy jarayonlar uning madrasada tahsil olishiga to'sqinlik qiladi.

Qoraqalpoq adabiyotida birinchilar qatorida bo'lib baxshichilik jarayonlarini kuyga solib ijod qilgan shoir Berdaq ko'plab ijod jarayonlarini xalqning turmush jarayonlaridan olib yozgan.

Berdaqning asarlari ham og'zaki, ham yozma shaklda xalq orasida ommalashib tarqalgan. U qoraqalpoq dostonchiligining yirik vakillaridan bo'lib, repertuarida «Ahmoq podsho» dostoni xalq ehtiromiga sabab bo'lgan. Kambag'al xalqning og'ir turmushi haqidagi she'ri «Xalq uchun», «Soliq» singari she'rlarni yozib o'zining zamonasidagi ochko'z xonlarni, beklarni tanqidiy shaklda qo'rqmasdan yoza olgan buyuk iste'dod egasidir. Berdaqning Ahmoq podsho dostonida ochko'z podsho va yon atrofidagi poraxo'r amaldorlar, turli tovlamachilar fosh qilingan. Xotin-qizlar ozodligi mavzusiga ham daxldorlik ayni shu dostonda yoritilib berilgan. Shu bilan birga bu she'riy dostonda ko'p xotinlilik kabi illatlar qattiq tanqid qilinadi. Berdaq yozgan illatlar bugungi zamonamizda ham mavjud va bu illatlarga birgalikda birlashib kurashish lozimligini Berdaq asarlari orqali xalqimizga va yosh avlod vakillari bo'lgan talabalarga ham yetkazish muhim ahamiyatga ega.

#### Foydalanilgan Adabiyotlar

1. "Ma'naviyat yulduzlari" (Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, Toshkent, 1999 yil) kitobidan olindi.
2. Давкараев Нажим "Очерки по истории до революционной каракалпакской литературы" Ташкент, 1959.
3. Nurmuxammedov M. Qoraqalpoq adabiyoti tarixi. T. 1978.
4. Tojiboyev A. Sir qo'shiqlari. T. 1970.
5. Berdaq. Tanlangan asarlar. T. 1978.
6. Qaipberganov T. Gumrohlar. Roman. T., 1978.
7. <http://www.samdu.uz/>
8. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Berdaq>